

UDK 39

ISSN 0350-0322

ГЛАСНИК
ЕТНОГРАФСКОГ МУЗЕЈА

КЊИГА
80

2016

НЕМАТЕРИЈАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ

Оригинални научни рад

УДК: 811.163.41'367.625
81:39

Софија Милорадовић

Институт за српски језик САНУ, Београд
Филозофски факултет Универзитета у Нишу

ЗНАЧАЈ ЕТНОЛИНГВИСТИЧКИХ ИСТРАЖИВАЊА ОБРЕДНЕ ИСХРАНЕ СРПСКОГ СТАНОВНИШТВА У ВОЈВОДИНИ ЗА ОЧУВАЊЕ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

У раду су представљене и прокоментарисане изабране одреднице из раније промовисаног модела етнодијалекатског рекцијског речника глаголских лексема релевантних за културу обредне исхране српског стариначког становништва у Војводини. Потом је у виду транскрипата представљен део необјављене етнодијалекатске грађе, сакупљане у Ердевику (Срем) и Парагама (Бачка) према претходно сачињеном упитнику. Будући да су етнолингвистичка истраживања и њихови резултати укључени у Унесков концепт очувања, заштите и одрживости нематеријалног културног наслеђа, прикупљену етнодијалекатску грађу ове врсте требало би прикључити већ учињеним напорима у правцу примене *Конвенције о заштити и очувању нематеријалног културног наслеђа*.

Кључне речи: обредна исхрана, етнодијалекатски речник глагола, нематеријално културно наслеђе, Војводина, српски народни говори.

Осматрајући необично живописан словенски језички пејзаж, не може се заобићи промишљање Исидоре Секулић о томе да су говор и језик – културна смотра народа. Такође, према Никити Иљичу Толстоју, постоји језик словенске културе. А када већ говоримо о међујезичким и међукултурним везама и амалгамима, лексикон једног језика је његова најотворенија и најфлексибилнија сфера, при чему је овом приликом реч о терминолошкој лексици српске духовне културе. Том лексицом се представљају, тј. именују различите појаве из сфере народне духовне културе – у овом случају, најшире узев, оне из круга обредне исхране.

Полазећи од чињенице да се храна убраја међу најуниверзалније „језике“ културе, начињен је један тентативни модел етнодијалекатског рексијског речника тако што су из теренског материјала сакупљеног од српског стариначког становништва у Војводини издвајане глаголске лексеме релевантне за културу обредне исхране (на пример, *делити* 1. ~ јаја у цркви на Ускрс, 2. ~ јабуке на гробљу за Петровдан, 3. ~ непоједену храну након свадбеног обеда редушама), а који је представљен у зборнику *Обредна пракса – „речима о храни“*. На материјалу из српских говора Војводине (Милорадовић 2014). У раду објављеном у поменутој публикацији, на основу већ установљених тзв. етнодијалекатских глаголских фраза, а кроз сачињавање регистра допунских елемената (ШТА, Када, Где, Чиме, Ко ме итд.), предочава се способност глаголатермина да остварују одређене допуне. Ови се елементи, присутни кроз своје етнодијалекатске лексикализације, у различитим комбинацијама реализују уз одређени глагол и они су неопходни за установљавање потпуне дефиниције значења етнодијалекатске глаголске лексеме. Највећи број примера може се представити помоћу основног трочланог модела, па претпостављам да би се такав модел показао као најфреквентнији и у теренском материјалу из других пунктова са терена Војводине: ШТА + Када + Где (+ Ко), при чему треба напоменути да је први елемент везан искључиво за прелазне глаголе, као и да су други и трећи елемент испустиви уколико су имплицитно присутни, тј. уколико радња подразумева (при чему постаје упитно за кога се она све данас може подразумевати) време у које се обавља или место на коме се обавља. Елемент Ко назначавач се само када је реч о конкретном и непроменљивом извођачу дате радње (нпр. *домаћин, млада, кум*). Надаље, у представљеној етнодијалекатској грађи постоји и велики број примера за које се, по већ утврђеном принципу, могу установити и бројни други елементи, који се комбинују по различитом редоследу, оформљујући разноврсне (тентативне, дакле) моделе: Кога (позивати, на пример), За кога (алтернативно са За ШТА), Од чега (од варице остављати, на пример), Куда (алтернативно са Где), Ко ме, (са) Чиме (нпр. када је у питању преливање вином), Са киме (нпр. када је у питању ломљење обредног хлеба), Око чега (везати нешто, на пример). Уочава се, такође, да се у одређеним примерима додаје још један елемент у основни модел – Ради (чега), чија се реализација, најшире узев, може разложити на (а) радњу која се врши са циљем остваривања неког бољитка (нпр. *послуживати* младенце медом и шећером (свекрва) → да би им био *сладак живот*), и на (б) радњу која се врши ради забране, онемогућавања неке активности (нпр. *превртнути* тањире младенцима за вечером → да не би могли јести супу).

На основу свега претходно реченог и узимајући у обзир чињеницу да су етнолингвистичка истраживања и њихови резултати укључени у Унесков концепт очувања, заштите и одрживости нематеријалног културног наслеђа,¹ сматрам да би прикупљену етнодијалекатску грађу ове врсте ваљало

¹ Одлука о *Конвенцији о заштити и очувању нематеријалног културног наслеђа* донета је на генералном заседању Унеска 2003. године. На *Конвенцију*, као и на *Регистар*

прикључивати већ учињеним напорима у правцу примене *Конвенције о заштити и очувању нематеријалног културног наслеђа* (<http://www.nkns.rs/sites/default/files/documents/konvencija.pdf>). Прикључивање треба заснивати на ставу који се у *Конвенцији* експлицитно наводи – да нематеријалним културним наслеђем треба сматрати усмене традиције и изразе, укључујући и језик као средство њиховог исказивања и представљања, а потом и на чињеници да различите области у којима се оно сагледава, као што су, на пример, извођачке уметности, друштвени обичаји, ритуали и свечани догађаји, па затим и стари занати и друго, недвосмислено остају за будуће време као живо и такозвано одрживо наслеђе, темељећи ту своју дуговекост и одрживост и на трансгенерацијском преношењу путем језика, у овом случају, прецизније – путем лексике, синтагми и израза који чине фондус српских народних говора. Контекстуализација етнодијалектолошких истраживања везаних за терминологију српске обредне (али и не само обредне) исхране у оквирима примене *Конвенције* везује се и за израније већ дефинисане смернице на којима функционише систем заштите и очувања нематеријалног културног наслеђа, а то су – најпре – већ обављени уписи у национални *Регистар нематеријалног културног наслеђа*: белмуж (<http://www.nkns.rs/cyr/elementi-nkns>), израда пиротског качкаваља (Исто), пазарске мантије, традиционални начин припреме (Исто), ракија шљивовица (<http://www.nkns.rs/cyr/elementi-nkns?page=2>), те затим и музеолошки уобличен мултимедијални пројекат *Култура исхране Србије* (<http://kulturaishranesrbije.rs/>), као и студија о култури исхране у Србији (Живковић 2015), уз које се прикључују и мултимедијалне презентације феномена културе исхране у Србији, аутора Душице Живковић у Српском културном центру у Паризу, на Светској изложби ЕКСПО у Милану, а потом и у Етнографском музеју у Београду (Обрадовић 2015).

За ову прилику су из етнодијалекатске грађе сакупљене у Ердевику (Срем) и Парагама (Бачка),² а према унапред сачињеном и претходно у издању Матице српске публикованом упитнику,³ селектовани искази релевантни за дату тему, како би и колегама етнологима била предочена корист коју би њихова струка могла имати од сачињавања овакве врсте речника, какав досад, према мојим информацијама, није начињен ни другде у словенском свету, а за који су свакако заинтересовани и етнолингвисти. Притврђивања ове констатације ради, издвојићу овде само један пример, који се не тиче директно обредне исхране, али је инструктиван за тему која се тиче етнодијалекатских глаголских фраза: уз повратни глагол *умивати се* била би у необележеном контексту, када се мисли на радњу која се сва-

---

нематеријалног културног наслеђа, упутио ме је колега Марко Стојановић, коме се овом приликом на добијеним подацима најлепше захваљујем.

² Грађа је прикупљена у оквиру пројекта *Култура исхране у Војводини кроз обредну праксу. Лингвистички и етнолошки аспект*, чији је носилац Матица српска.

³ Упитник је централни сегмент публикације Милина Ивановић-Баришић и др., *Култура исхране у Војводини кроз обредну праксу. Лингвистички и етнолошки аспект*, Нови Сад: Матица српска, 2011.

кога јутра обавља као саставни део личне хигијене, посве редувантна допуна *водом* (ЧИМЕ), док у обележеном контексту, одн. као глагол-термин из једног дефинисаног лексикона, *умивати се* неизоставно изискује допуну, јер се без ње не може успоставити његово потпуно значење – у овом случају то „допунско средство“ бива *црвена јабука*, време је Божић, а умивање се обавља с циљем *да будеш румен целе године*. Избор овде представљене грађе начињен је на основу репертоара датости које се односе на културу исхране у Војводини посматрану кроз обредну праксу (која подразумева и обредна пића), а према основним квеститорским целинама кроз које се трагало за појединачним појмовима: (1) календарски циклус празника и обичаја, (2) слава, (3) обичаји животног циклуса, (4) привредни обичаји, (5) друштвени обичаји.

Пре представљања издвојених етнодијалекатских исказа, тј. делова грађе датих на основу ауторових аудио-записа направљених на терену, овде ће најпре бити представљено неколико одредница из лингвистима већ промовисаног модела етнодијалекатског рекцијског речника глаголских лексема релевантних – најшире узев – за културу обредне исхране (на промоцији двеју поменутих публикација у Матици српској, децембра 2015. године, као и на међународној научној конференцији *Dynamika rozwoju gwar słowiańskich w kontekście dziedzictwa narodowego i kulturowego*, одржаној у Варшави, у организацији Института за славистику Пољске академије наука, јуна 2016. године). У оквиру одредничког чланка готово се редовно наводи и из транскрипата издвојен онај сегмент изворног етнодијалекатског текста који најчешће представља етнокултурни контекст у коме дата глаголска лексема функционише, истовремено служећи и као илустрација неопходна за потпуније семантичко одређење лексема-термина из области традицијске културе.⁴

везати – црвену машну око жита у тањиру (Е) ► *за кандило, за Божић, да се пали кандило... тањир већи се стави и чаша, и околу се мете жито, и онда оно кад тако мал порасте, онда се ошиша и црвену машну му се веже*; пешкир од српског платна, тј. *дереклију*, кроз положајников колач (плетеница од теста, савијена у круг, са отвором у средини) (Е) ► *то сутрадан кад положник иде кући, онда му се веже... дереклија (...) па се кроз колач промолу*; црвеним флором босиљак који се ставља у ружу на божићном колачу (Е); црвеним концем три танке трске у *аскурђел* којим се прекрштавају василице на Мали Божић (Е); ускршње јаје (умотано травама) у чарапу (Е)

делити / поделити – јаја у цркви на Ускрс (свештеник) (П) ► *буде пуна корпа јаја у цркви... попа освети и онда дели попа (...) догод се не подели* (нап. аутора: дели се и деци и одраслима); јабуке на гробљу за Петровдан (Е) ► *дели се на гробљу,*

⁴ Скраћеницом Е означена је грађа из Ердевика, а скраћеницом П грађа из Парага.

носи се на гробље и ставља се на гробове; освећено грожђе на Преображење (Е, П) ► и онда се дели народу то освећено грожђе... и за народ који једе, да је за здравље (Е); погачу која се носи у цркву за крштење новорођенчета (П) ► кад буде готово крштење (...) иде се и у ћелију црквену, и онда се то сви из цркве, ко оће, позове се све, и то се погача исече и подели се, и вино се исто после, пиће, сад и сокове носе; непоједену храну након свадбеног обеда женама које су помагале, куварицама (тј. редушама), и комшијама (Е, П) ► сутрадан покупи свекрва редуше све редом које су биле... комшије, и све (Е); паскурице, тј. хлпчиће, за парастосе и задушнице (Е) подели се на гробове рођацима, пријатељима (Е)

крстити / прекрстити – василице аскурђелом на Мали Божић (Е) ► *то су биле три, три ове... танке, ове, трске, које су везане са црвеним, и то се зове аскурђел, и са тим аскурђелом се прекрстиле те василице; собу орасима на Бадње вече, бацајући их у сва четири ћошка (Е, П), в. бацити / бацати* ► *прво исток, запад, север, југ... крсти собу са ораси (П); и на асталу исто тако прекрсти се (...) онда се ставља по три ораса у сваки ћошак (П); божићни колач сечењем унакрст (Е, П); славски колач сечењем унакрст (Е); паскурице утискивањем крста у тесто (Е)*

Даље је на исти начин представљен одређени, невелики број глагола са исказаном негацијом, оних глагола који се тичу забрана, односно непожељних радњи у оквирима обредне исхране

не јести – месо, сир, јаја током поста (Е, П); рибу за Ускршњи пост, осим до / на Благовести (П) ► *о Ускрсу се не једе ни риба, ни ништа, уопште, сам до Благовести, Ускршњи пост кад се пости, прави пост кад се пости... а само на Благовести се јела риба; ништа до увече на Велики петак / Бадњи дан (Е, П), в. једноудити; јабуке до Петровдана ради заштите усева од леда (Е, П) ► не би требало да се једе и да се сече јабуке због леда... то је заштитник био од леда (Е); кажу да се не једе до Петровдана, ал ми смо јели... оне петровке ране (...) веровање је било да не би требало док попа не освети у цркви јабуке (П); јабуке до Петровдана, трешње до Спасовдана, грожђе до Преображења (Е, П) ► (нап. аутора: живело је веровање да јабуке до Петровдана не треба да једу само родитељи који су изгубили децу, јер Свети Петар на тај празник дели деци у рају јабуке, па ће ономе детету чија је мајка појела јабуку дати само огризак) тако и на Спасовдан мајка не једе трешње, је л, и до Преображења грожђе, која је сахранила децу (Е); супу за свадбеном вечером (младенци) (Е) ► а младенцима се преврну тањири да не једу супе... да не б деца им, овај, била мала балава, кад су мала*

не клати – кокошку за Св. Илију (Е, П) ► за *Светог Илију се коље петом, да живи домаћин (...)* не коље се кокошка него петом (Е)

Такође, постоји неколико примера радњи које нису биле непожељне, али се нису обављале зато што нису биле у *обичају* код староседелачког српског становништва; наиме, за њих су саговорници обично истицали да су уобичајене код колонизованог становништва, као и да их је старо-седелачко становништво током деценија суживота почело упражњавати и уобичајавати.

не пећи – прасе за Божић (П) (нап. аутора: није обичај) ► *на док нису дошли Босанци, није нико, је л тако... мени је било чудно јако, на Бадњи дан горе ватра, они пеку прасе, па ко је неко прасе на Бадњи дан!?... па сад и наши пеку прасице*

Потом је, као својеврстан антипод, наведен списак прибележених радњи које се у вези са обредном исхраном *морају* обавити, јер се на тај начин успоставља заштита од сасвим извесног негативног исхода уколико се дата радња не обави.

морати – трипут јести у младожењиној кући (*новођани*) (Е) ► *они увече долазе... код младожење, да... и морају трипут да једу код младожење, и онда иду кући; ићи са свекром и свекрвом, недељу дана по свадби, на ручак код родитеља (млада) (Е); направити паран број погача за сахрану, посетити за сто на даћи паран број људи и др. (Е) ► све што буде, мора бит парно; трипут постављати сто за даћу (нап. аутора: ако је присутан већи број људи, па не могу сести сви одједном) (Е); припремити посно ако четрдесет дана падне у пост (П); дати барем један постан парастос до године дана (П) ► једно посно јело мора бити у годин дана*

* * *

Ердевик

*Годишњи циклус празника и обичаја*⁵

Валда се то заветово за нешто, па је узо среду и петак... то се, тако рећи, заветује... неки разлог је имо мал већи.

⁵ У записима са терена дате су у округлим заградама напомене или појашњења испитивача, тј. аутора овог прилога, а курзивом су дати дијалекатски облици у оквиру тих напомена.

Заради здравља... просто ради здравља се пост држи и пости се (разлог поста).

Кад неко једноуди (Велики петак)... да се не једе до увече... док звезде не изађу, не једе... па просто се исто тако заветово да не једе... за нешто се, за своје здравље, ел за чега.

(меша се пасуљ и кукуруз, заслађује се медом или шећером, два дана пре Св. Николе, *Варвара, варица* – једе се за Св. Николу) Варица вари, Савица лади, Николица куса... од варице се остави, па се за Мали, овај, Божић даје живини (домаћица обично иде и понесе и чашу вина, па вино попије, а чашу котрља – да се јаје тако котрља)... Жито се остави да се сеје жито... за кандило, за Божић, да се пали кандило... тањир већи се стави и чаша, и око-ло се мете жито, и онда оно кад тако мал порасте, онда се ошиша и црвену машну му се веже, да, да, и то се кандило пали...

(Тучиндан, нема сазнања о клању младунчета неке домаће животиње) Само се не сме нико тући, јел, каже, имаће чиреве... и за животиње, исто то се не туку... не ваља тући је л, каже, разболу се.

(Бадњи дан) Домаћин иде на воду, донесе воде... иде домаћин, па донесе воде и та се вода остави за чесницу, прва вода се остави за чесницу.

Једноуђење... може, исто се једноуди, да... кад звезде изађу, онда се једе... да, три јела се праве – резанци с маком, риба и рибја чорба обично, парадајз чорба, и салата од кромпира... а и здравље, здравље се сече увече да се једе... а моја је мајка за Божић, овај, стављала, овај, сламу на сто... Домаћин донесе сламу, чека пред... Домаћин улази унутра и каже: Добро вече. Ови кажу: Добро вече, шта нам носиш? Каже: Носим вам здравље и весеље, Христово рођење, Христос се роди! И онда се начупа сламе и мете се на сто, и прекрије се чаршав, и постаља се вечера. (...) А моја је мајка, овај, орахе бацала у ћошкове... после вечере, е па ја знам да је нешто... Црвена јабука се ме(...), ставља, па се ујутру умива, умива са том јабуком, да будеш румен целе године... умива са том црвеном јабуком.

Вечера пре мрака... и кад се постави, кад се слама унесе (вечера се).

Не склања се јело, овај, са стола... оставиш, и оно што је било од јела, оставиш на столу... То стоји до ујутру... Кад се дође са јутрења, онда се доручкује.

(Божић) И за божићни колач, за здравље, за шаку, за, овога, положника колач... с отом водом се меси... ово се меси од, овај, киселог теста – колачи, здравље и то, а чесница – слатко се растеже... чесница се ломи пре супе, супа кад изађе на сто, онда се ломи чесница... а чесницу на први дан Божића меси... Та ружа од божићнег колача, то се, овај, остави за јесен кад се жито сеје; онда се спреми пиле печено, не, не, не секу се ни нокти ни кљун, и та ружа се спреми да се иде да се жито сеје.

Слама остаје до трећег дана Божића... Онда се ујутру рано устави и чисти се слама, и домаћин носи сламу, меће на воћке, да воћке роде и шта ти ја знам... оно се пали, *Божих* се пали, да, у шљивик се тако однесе и пали се, да. ... Два дана се не чисти. (...) Не чисти се да се не очисти *Божих*.

(Ускрс) Обично Велики четвртак се, овај, боје се јаја... луковина, па у млечики, жуто буде, то се пре, овај, фарбало... и воском, то шара се... травама, па се веже у чарапу, па онда остане, онај, шарено јаје, буде лепо, да... (чуваркућа) Раније се остављало у ормане... (претходна чуваркућа) исто се даје живини, измрви се и да се живини, стоки, ако нема живине... не баца се...

(Петровдан) Не би требало да се једе и да се сече јабуке због леда... то је заштитник био од леда... (и било је веровање да не треба да једу, тј. нису јели, само родитељи који су децу изгубили, па *тако и на Спасовдан мајка не једе трешње, је л, и до Преображења грожђе, која је сахранила децу*)... То се иде на гробље и носи се јабуке... дели се на гробљу, носи се на гробље и ставља се на гробове, да, на Петровдан... Не ваља сећи, то не ваља због леда... плод јабуке до Петрова се не сече...

Слава

(позивање на славу) Мој тата носио мом деди, овај, његовом ујаку стакло ракије наспе и носи, овај, да га зове на славу... и носи се црвена јабука кад се позива на славу... (сваке године се зове).

(*славски колач / колач*) Домаћица га меси и носи се у цркву да се освети (*колач*) (*са квасцом*)... па мало се украси, ал нема... тако околу се стави као украси неки... оде се за славу, овај, кува и кољиво и колач... и носи се у цркву да се освети – и кољиво и колач, да се пресече у цркви, да... (украшавање колача) обично венчић, је ли, и направи се крст околу... (на паскурице, као погачице, утискује се крст)... и прелије се и вино и кољиво, овај, да, свештеник пресече колач... секо се, да, исто укрст се пресече... прво се врти, онда се исече... ко није носио, код куће га сече... (кољиво се заслади, са орасима се прави) грожђице се мете унутра...

Животни циклус

(рођење детета) Погача се прави (= меси) кад се кум зове да види да како ће име дати, је ли, онда се погача носи куму... за крштење... (погача, лепше тесто, *ко торта*) јаја, да, да, да, и да се премазива... (као ружа расцветана се направи)... кумовске погаче...

(дарови породиљи) Па то се донаша, да... и повојнице се доносе... мала повојница и велика повојница (погача кад се иде први пут, а после торта и поклон)... раније се носило и колача, корпа се носила... кад се дете роди и кад дође први пут у кућу, је л, онда се даје јаје да му се боље кошуље пере, да се беле... бело јаје, да... и до годину дана деци се не даје ни на Ускрс јаје шарено него бело... (доноси се прасе са јабуком у устима, печено пиле)...

(кум долази у посету) Исто кум носи повојницу... сад се торта носи и колачи...

(свадба – позивање) То су правили (= месили) погаче.. за веридбу и за просидбу (нису обичне, посне погаче, већ мрсне)... код нас се *фифери* звали... они иду са, овом, чутуром, са чутуром они иду и са свирцима, иду, позивају у сватове... вино је у чутури, да... пешкир, и онда ми вежемо кад оће да нас зову, вежемо пешкир или кошуљу... а они имају преко себе кошуље, пешкире... дарива, свекрва дарива, је л (...) фифере, овај, веже им кошуље, и онда иду, овај, да зову у свадбу... (на чутури) има венац, венчић се направи од цвећа около, је л, и пешкир преко ње, и онда се преко ње меће пешкири ко зове, већ кога зове...

(долазак сватова) (свекрва посипа младенце) У сито жито, жита мете и пиринча и... и бомбоне, и с отим, овај, посипа... (медом и шећером се послужује, уз воду, *даје им сладак живот*)... па онда она (прим. млада којој свекрва предаје сито) посипа и баца га горе... прво их послужи (свекрва) са медом и са...

(храна на дан сахране) Са гробља кад дођу, прави се даћа као... и не сме се солити, је л ко, овај, каже, посоли, тај је вештац... со се не изнаша на сто... и као, наводно, пре се нису стављали ножеви... и нису се стављале чашице, него се из фраклића пило (ракија)... и преврне се чаша и тањир, овај, је л... ми смо биле редуше, увек преврнемо у прочеље... да, за покојника... Онда се увече... кад се врати са сахране, стави се на прозор вина и парче погаче, и то стоји на прозору, и постоји веровање да, овај, долази да пије покојник... а то попије сунце... да, од стајања да испари... да, да сврате... позива, овај, да (оне који су били на сахрани)... мора бит паран број, је л – и погаче кад носиш, буде паран број, је л, на гробље кад иде... све што буде, мора бит парно... на трипут се поставља... колко има друштва, ако има, одједном се постави све... (са гробља кад долазе, стави се лавор и у лавор цреп и пешкир, да свако ко долази у кућу опере руке) (обично се прави бела чорба, печење и гужваре – скромније)... (нема колача) кад се даје четрдес дана, онда се меси... остави се погача једна од даће и та се погача носи сутрадан... на гробље (и једна велика свећа на све парастосе).

Привредни обичаји

Окити се кућа пешкирима и пићем кад се кров диже... (висе пешкири и пиће) одсече се грана једна велика и тако да се она, веже се за рогове оне да... онда на њу се закачи... то с као дарови... (за усељење) ништа посебно, ручак се прави и освети се кућа...

Друштвени обичаји

(свињокољ) *Забичјачке*... паприкаш се куво... онда се носи комшијама и рођацима... онда се прави цигерица... (*никад га не мож скувати ко тај дан*) тањир се не пере да буду и догодине добри бравци... крофне и са салом се првило... кифлице са салом (уз вечеру, пече се месо, кобасице, чорба)... обично се чорба прави... кобасице се пеку и кременадле, и све тако... чварци се топе...

Параге

Годишњи циклус празника и обичаја

(Бадњи дан)... Меси као погача, и леба, мислим, тесто од леба, и онда се праве прасице, пилићи... и то се тако пече... колач и здравље се прави (...) само се сече овако, мало да имају коцке, а колач је прави колач... све је посно... за здравље укућана... на Бадњи дан се прави чесница... прави се са грођом и меће се новац... *листана* погача, то се меси и развија се да буде као астал велико, танко тесто, и онда се то тако пресавија... прави се погача, рецимо, за крштење...

Онда кад се једе, онда домаћин крсти собу са орасима... прво исток, запад, север, југ... крсти собу са ораси (изговара *У име* итд. бацајући орахе у крајеве собе)... онда бардак са вином... сипа се у оне олбе... и онда се куцамо, вино кад је, онда с куцамо: Христос се роди... неко није ни о Божићу мрсио (други дан тек)... онда кад се дође с јутрења, онда се доручак прави... (код ујнине фамилије) било доручак – паприкаш од сувога меса (...), а код нас је био доручак од овога... желуца, цигерице, срцади (...) и суве печене кобасице... Е онда се, три печења се јело... (за ручак) о Божићу код нас не прасе, не, обично буде живинско, пачије, гушчије... Ми смо барили врат свински обавезно, из саламуре, неко пропече, а ми не пропечемо (...) то је једно месо, и ћурак за Божић, обавезно, то је друго *печење*, и пето, то је треће печење, то се пече цело... е, врат смо барили на Бадњи дан, је л тако, а месо смо пекли кад дођемо с јутрења...

(остаји хране од Божића) Само се нису износили напоље... до трећег дана... ми метемо у шпајз, да, да, све у шпајз, па под сто, то и тако, и љуске од ораса и све то што се једе, и то све, онда се трећи дан... онда се носи, и слама се чисти, и све се тресе...

(Крстовдан) Пости се само... а моја мајка, е за Бадњи дан смо увек кували прибранца (...) е она остави тај прибранца за Крстовдан... она тај прибранца у стражњу собу на прозор (...) и тамо је ладно јако, није било фрижидера (...) и остави, ништа њему не буде... (деца су га кришом преливала машћу од

кобасица)... (*нутије*) кува се на Крстовдан, ал се једе, не једе с на Крстовдан... на Богојављење се једе...

(Богојављење) Има и крстовданска вода, свети се, на Крстовдан буде служба... у чинији, и од тог носимо кући... а на Богојављење, онда се баш у бурадима (...) онда се носи из цркве, у цркви се освети, да, па се изнесе напоље у порту, и онда сипа (...) колко год ко оће, и та се вода кува стварно, и пије се, тако кажу – ко верује... (преостала водица од прошле године) у цвеће мож, да се не баци... или се проспе испод стреје, ди се не гази...

(првог дана после Поклада, одмашћивање посуђа) То се пре прало, јаој, знаш како, а сад не... прали се, судови се перу, све то мора бит опрано, да буде чисто, кад се пре постило...

(Теодорова субота) кувало се жито, сећам се (...) и то чисто жито, не млевено, него жито скувано и слатко... у цркву доносила и то се у цркви делило тако...

(фарбање јаја) На Велики петак, кад прођу клепеташи... на Велики петак се клепетало... иду улицом, пошто не звони, улицом иду, па клепећу деца... а сад само око цркве, сад нема, слабо деца... у варзилу, знам да је тако било... и онда се вако од траве, којјекако, од луковине, и не знам ти (...) детелине, лист се мећало, па се замотавало... ја сам то, ево, офарбај, слике залепи и ето... ми смо казали: фарбала јаја... (прво офарбано јаје) црвено, чуваркућа... па бацимо живини...

(Велика субота) И направи исто тако, па да свињару, говедару... па и за Божић прави оне плетене, а овде друкчије то уплете, па мете и јаје, пошто је Ускрс, па мете ту јаје, па уплете, па даје свињару, говедару... зато што смо сви имали краве, свиње... (издужено, као витица) (трпали су у цак сеоски свињари и говедари)

(Петровдан) Кажу да се не једе до Петровдана, ал ми смо јели (јабуке)... оне *петровке* ране... веровање је било да не би требало док попа не освети у цркви јабуке... да се не секу јабуке ножом пре Петровдана (...) да, биће леда... да се не гађа јабукама, да, да да, да ће бити леда...

(Св. Илија) Наша мајка је клала петла (...) валда, да газда не умре... а за, кад смо оно клали кокошку... за Покладе, за газдарицу... кажем, ноге не кува (мајка) него баци, ето, веже, веже ноге и обеси, окачи о тарабу, била је тараба поред комшије... каже: да не иду у комшилук кокошке...

Слава

Рецимо, кад неко у госте да дође, па донесе, носило се пре торга (...) сад се носи пиће, кафа, и тако нешто... само са јабуком (се иде)... он навек за Ђурђевдан дође са јабуком... за ову славу се зове са јабуком... (нису правили *славски колач*, *то Босанци раде*, *а наши то нису*)... никад колач не правимо за славу... свећа се обавезно пали... а ручак се прави свечано, исто, код нас

је ручак свечани – супе, сос и месо, и онда печење, сарма, и то тако све... слаткиши увек су и били... пије се шта ко пије, како оћеш...

(за славе се прави мрсно) Сад измислио, па прави рибу за Светог Никољу... навек закољемо, кад имамо гостију много, морамо да закољемо, сад смо заклали јагње (и докупили печену прасетину у Бачкој Паланци)... па клали се, овако, живине (...) (раније)

(сеоска слава / црквена слава, *па то је једно исто*) Мала Госпојина... мама и баба нис имали ди да спавају (колико је много било гостију, спавали су у *кућерку* = помоћна кућа)... али то се пре отимало ко ће да буде кум, а саде сви беже даље, нико неће да буде кум... (и свештеници су другог дана ишли на доручак код кума, *други дан славе се иде по кума*) и још онда кум дарује и кошуљу везује и, шта ја знам, поповима... исто, свечани ручак...

Животни циклус

(погача за рођење) Рецимо, кад се иде код кума да се крсти дете, онда се носи погача, *листана* погача, тако са грожђом, знаш, ко чесница... а и дете кад се роди, на пример, мати дође и донесе погачу... обично, овај, онда детету се да нешто живо, каже, да ли свинче, да ли шта било, да... прасе, прасе се донесе... то (погача) се носи куму и вино се носи куму да се каже за крштење, а кад се крсти дете, онда се, овај, меси погача у цркву, у ћелију; кад буде готово крштење (...) иде се и у ћелију црквену, и онда се то сви из цркве, ко оће, позове се све, и то се погача исече и подели се, и вино се исто после, пиће, сад и сокове носе...

(свадебни ручак, погаче) Па прво *погачари* када дођу, онда младенци ломе погачу... кад су *погачари* дошли, онда су донели, моја ј мама месила погачу, па смо ломили погачу... *погачари* се зову моја родбина, кад дођу... од девојке родбина... они носе торте и поклоне... али мати погачу умеси и то се онда ломи... ма, ко и чесница (слатко)... у округлу тепсију, и онда се исече, и понуде се сви редом... не доноси ни она (младина мајка), него пошаље ми, на пример, брат и сестра су ми били... отац и мати нис ни долазили... (*а сад иду*) сад је све друкчије... па добро било је и ко оће, може још неко да меси погачу, али то младенци не ломе... него се исече, па се понуде тамо... да, ово је *кућевна* (погача, *то се изломи, а онда се и та исече, па се понуди*)... може, ко оће торту, ко оће погачу...

(јутро после сахране, излазак на гробље) То се зове *погреб* код нас... *погреб*, обавезно, ујтру ома иде се на *погреб*... и носи се босиљка и тамјана, и шта ја знам... да, да се окади (...) остави се тамо и онда се дође кући, па се једе (остаци хране)...

(суботе) Носи се нешто, шта ко има... и свећица мала... прелива се (вином гроб)

(парастоси) Некад је био парастос на гробљу, али сад не... сад код куће буде парастос, а на гробље само однесе се од погача, шта ја знам, па се там

остави... шта ко донесе, од сваког по мало, и колача (...) онда иде, свако своје обилази... а обично, у ћелију се однесе, тамо се погаче секу и прави се парастос у цркви... кува се кољиво за парастос и то се свети у цркви... да носи се и на гробље кољива, и погача, и свега... (послужује се на гробљу) свако узме од кољива, свако узме од колача...

Привредни обичаји

(сетва) Некад, а не сад, кад се сеје жито, закољеш (...) закољеш, овај, петла, шта ли је, са главом, и онда то даш тамо да једу, на њиви ди се сије; ис куће ништа се не даје, ако неко дође нешто да тражи, онда се ништа не даје (тог дана)...

(градња куће) Клали смо назиме, па се пекло на ражњу, али, овај, не кад смо почели правит кућу... знам, светили смо темеље, после кад смо кућу направили, онда светили смо и кућу... правили смо после погачу, овако, са квасцом, обичну.

(забијачке = клање свиња) Код нас је био обичај да носимо паприкаш у комшилук... кувамо паприкаш за ручак и носимо (на више места, узајамно)... па паприкаш обично се кува од цигерица... стави мяса и кромпира, а тај кромпир још и најлепши буде... још морамо да журимо да стигне до подне, да стигне до подне, да носимо комшијама... и увече, сећам се, сека (...) обавезно крофне правила за вечеру (...) прави се парадјз-чорба са месом и, овај, кувала је, и онда печене кобасице, печено месо, и крофне... сад се баш изобичајило, па тај паприкаш и не кувамо за подне; док они тамо нешто раде, ово-оно, док доручкују, оно подне; добро, кувамо некад, али за вечеру...

Литература

- Живковић Душица. 2015. *Култура исхране у Србији*. Београд: Етнографски музеј у Београду.
- Милорадовић Софија. 2014. *Етнодијалектолошки приступ култури исхране кроз обредну праксу. На материјалу из Ердевика и Парага. У Обредна пракса – „речима о храни“*. На материјалу из српских говора Војводине (ур. Софија Милорадовић), Матица српска, Нови Сад, 25–47.
- Обрадовић Александар. 2015. Мултимедијална презентација феномена културе исхране у Србији – кратак осврт на изложбу Култура исхране у Србији. *Гласник Етнографског музеја* 78. Београд: Етнографски музеј у Београду, 235–239.

Sofija Miloradović

**THE IMPORTANCE OF ETHNOLINGUISTIC RESEARCH
OF RITUAL FOOD CONSUMPTION OF SERBIAN INHABITANTS
OF VOJVODINA FOR THE SAFEGUARDING
OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE**

Summary

The paper presents and gives comments on chosen entries from the previously promoted model of the Ethno-dialectal dictionary of verbal reaction relevant to the culture of ritual food consumption of the native Serbian population of Vojvodina. After this, a transcript of previously unpublished ethno-dialectic data, gathered through the use of a questionnaire in Erdevik (Srem region) and Parge (Bačka region) is given. Seeing as ethno-linguistic research and its results is included in UNESCO's concept of the safeguarding, protection and sustainability of intangible cultural heritage, the gathered ethno-dialectical data should be included in the previous efforts toward the application of the *Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*.